

PIOTR ŻMIGRODZKI*

INSTYTUT JĘZYKA POLSKIEGO POLSKIEJ AKADEMII NAUK, KRAKÓW

Prof. dr hab. Mirosław Skarżyński (26 VIII 1952 – 23 VIII 2019)

doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.99.4.10>

Gdy na początku tego roku, przygotowując omówienie korespondencji Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej i Kazimierza Nitscha (wydrukowane w „Języku Polskim” z. 2/2019), zamieściłem w nim słowa uznania dla działalności edytorskiej ich współwydawcy, Mirosława Skarżyńskiego, nie przypuszczałem, że tak prędko przyjdzie mi kreślić wspomnienie pośmiertne o nim. Wprawdzie o chorobie Profesora było w środowisku wiadomo od pewnego czasu, wprawdzie jego rezygnacja z funkcji redaktora naczelnego czasopisma „LingVaria”, które stworzył od podstaw i którym kierował przez blisko 13 lat, napawała niepokojem, wprawdzie życzenia noworoczne, jakie mi przesłał w grudniu 2018 roku, odpowiadając na moje, sprawiały wrażenie, jakby były rodzajem pożegnania, ale jednak przez cały ten czas miałem nadzieję, i pewnie mieli ją wszyscy, którzy Profesora znali i cenili, że zwycięsko stoczy walkę z chorobą i powróci do pracy. Ostatnią korespondencję wymieniliśmy jeszcze w czerwcu, jeszcze w czerwcu otrzymałem z redakcji „LingVariów” recenzję manuskryptu złożonego do tego czasopisma, z dodatkowymi uwagami sygnowanymi przez M. Skarżyńskiego. Ale los był nieubłagany. Wiadomość, jaką otrzymaliśmy w gorący sierpniowy dzień, o jego odejściu była tyleż bolesna, co zaskakująca.

Droga życiowa i zawodowa Zmarłego układała się dość nietypowo. Urodzony w Kielcach, maturę zdobył nie w liceum ogólnokształcącym, ale w technikum chemicznym. Potem wstąpił na studia polonistyczne na Uniwersytet Jagielloński, które sfinalizował w 1977 roku pracą magisterską *O języku pisarskim Melchiora Wańkowicza. Słownictwo, słowotwórstwo*,

* piotr.zmigrodzki@ijp.pan.pl; ORCID: 0000-0001-6037-5507

składnia, i powrócił do rodzinnego miasta, gdzie pracował w Instytucie Kształcenia Nauczycieli, a także wykładał w miejscowej Wyższej Szkole Pedagogicznej. Z pracy naukowej jednak nie zrezygnował. W 1985 roku doktoryzował się na Uniwersytecie Jagiellońskim (temat pracy: *Próba zastosowania metody gniazdowej do opisu słowotwórstwa współczesnej polszczyzny*), a rok później uzyskał etatowe zatrudnienie na tej najstarszej polskiej uczelni i pracował tam do śmierci. Kolejne awanse naukowe zdobywał stosunkowo szybko: habilitację w 1996 roku, tytuł naukowy profesora w 2002. W 2012 roku został mianowany na stanowisko profesora zwyczajnego.

Zasadniczym przedmiotem badań M. Skarżyńskiego w pierwszym okresie jego działalności było słowotwórstwo języka polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem metody gniazdowej, wcześniej przez lata zaniechanej w Polsce na rzecz analizy opartej na opozycjach binarnych. Zagadnieniom tym poświęcona była jego rozprawa doktorska, następnie monografia gniazd derywacyjnych liczebników (Skarżyński 2000), a ukoronowanie prac stanowił monumentalny *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, dzieło wieloautorskie, ale z ogromnym wkładem prof. Skarżyńskiego, który był kierownikiem całego zespołu badawczego (partnerami byli przede wszystkim badacze i badaczki z ośrodka warszawskiego), współautorem dwuwoluminowego tomu trzeciego, poświęconego gniazdom czasownikowym (Skarżyński i in. 2004), i wyłącznym autorem tomu czwartego, traktującego o gniazdach motywowanych przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przyimki, modulanty, onomatopeje i wykrzykniki (Skarżyński 2004). Wydał również jako redaktor naukowy pracę zbiorową *Słowotwórstwo gniazdowe – historia, metoda, zastosowania* (Skarżyński (red.) 2003). Z tym obszarem zainteresowań autora wiąże się także monografia *Powstanie i rozwój polskiego słowotwórstwa opisowego* (1998), będąca ambitną próbą przedstawienia historii polskich badań słowotwórczych nie tylko i nie przede wszystkim przez pryzmat faktów, ale w znacznym stopniu z uwzględnieniem kwestii metodologicznych.

Ta ostatnia książka stanowi pomost między pierwszym zasadniczym obiektem badań M. Skarżyńskiego a drugim, którym stała się historia językoznawstwa. Najpierw była to historia odczytywana z opublikowanych dawniej tekstów językoznawczych (zalicza się tu przede wszystkim jego rozprawa habilitacyjna *Części mowy i ich kategorie w gramatykach polskich XIX i XX wieku (1817–1938)* wydana w 1994 roku, następnie książka *W kręgu gramatyk polskich XIX i XX w. z roku 2001*), potem M. Skarżyńskiego zajęła praca z materiałami źródłowymi, głównie tymi zdeponowanymi w Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, gdzie spędzał długie godziny, śledząc spuściznę takich tuzów polskiego językoznawstwa, jak Jan Baudouin de Courtenay, Henryk Ułaszyn, Kazimierz Nitsch, Jan Michał Rozwadowski. Plonem tych prac były krytyczne edycje korespondencji (np. Skarżyński, Smoczyńska (oprac.) 2007; Czelakowska, Skarżyński (oprac.) 2011; Skarżyński, Smółkowa (oprac.) 2018), nieznanych pism wielkich językoznawców (np. Baudouin de Courtenay 2007), a także liczne mniejsze lub większe opracowania historycznojęzykoznawcze w formie artykułów ogłaszanych przede wszystkim na łamach pisma „LingVaria”. Nie sposób w tym miejscu nie wspomnieć o artykule dotyczącym historii Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (Skarżyński 2018). W korespondencji K. Nitscha badaczowi udało się znaleźć informacje, które

całkowicie przebudowują wcześniejszą wiedzę o początkach TMJP¹. Dzięki wszystkim tym pracom udało się M. Skarżyńskiemu wskazać nowy kierunek badań nad przeszłością naszej lingwistyki, zainteresować nimi innych uczonych, pokazać, że w dawnych dokumentach kryje się nieznana wcześniej prawda, a na pewno źródło lepszego zrozumienia owej przeszłości i większego samouświadomienia polskich językoznawców, kim są i skąd pochodzą. Ważną inicjatywą z tym powiązaną jest cykl sympozjów „Przypomnienia”, z których każde ma być poświęcone sylwetce i dorobkowi naukowemu jednego wybitnego językoznawcy. Odbyły się już takie dwa spotkania, poświęcone Kazimierzowi Nitschowi i Zenonowi Klemensiewiczowi, a planowane jest trzecie, dla uczczenia pamięci Witolda Taszyckiego. Niestety, M. Skarżyńskiemu już nie było i nie będzie dane uczestniczyć osobiście w żadnym z nich.

Najważniejszym jednak dziełem życia Mirosława Skarżyńskiego, które będzie trwać wiele lat po jego śmierci, wydaje się czasopismo „LingVaria”. Był jego pomysłodawcą, autorem koncepcji i twórcą nazwy, w niezwykle zwięzły, skondensowany sposób oddającej istotę tej koncepcji i programu pisma. Jak informuje podtytuł, jest to „półrocznik Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego”, ale periodyk ten od samego początku nie był typowym pismem wydziałowym, zawsze poza wydział, ba, poza uniwersytet wykraczał ze względu na proveniencję współpracujących badaczy i podejmowaną tematykę. Od samego początku zaplanowany został z uwzględnieniem tych wszystkich standardów, których dopiero kilka lat później od polskich czasopism zaczęto wymagać, przede wszystkim w dziedzinie merytorycznej oceny zgłaszanych tekstów. Niewątpliwym sukcesem tego czasopisma to w ogromnej mierze zasługa samego twórcy i redaktora, który pracy nad jego redagowaniem, rozwojem, pozyskiwaniem autorów poświęcił znaczną część czasu i zaangażowania. Dbał przy tym o jego poziom, a także pewien rodzaj „językoznawczej ortodoksji”, w sposób zdecydowany, wskutek czego trudno jest w zredagowanych przezeń trzynastu rocznikach znaleźć choć jeden tekst zły czy napisany niestarannie. Stale publikują w „LingVariach” najznamienitsi językoznawcy z Polski, ale też i coraz częściej z zagranicy; ta lista nazwisk i doniosłość poruszanej problematyki niejednokrotnie zapewne budziły podziw czytelników, a u redaktorów innych pism wywoływały ukłucie zazdrości, że to nie w ich czasopiśmie dany tekst się ukazał. Z periodykiem ściśle jest związana kolejna inicjatywa podjęta przez M. Skarżyńskiego, seria wydawnicza „Biblioteka LingVariów”, w której, w ujednoliconej szacie graficznej, od roku 2007 ukazują się monografie autorstwa pracowników Wydziału Polonistyki UJ, tomy zbiorowe, edycje zbiorów korespondencji i inne pozycje. Ukazało się dotąd 27 tomów w serii zasadniczej oraz 16 w podserii „Glottodydaktyka”.

Zajmował się też M. Skarżyński zagadnieniami poprawności języka polskiego i poradnictwem językowym. W latach 2003–2011 prowadził internetową poradnię językową (jedną z pierwszych takich w kraju), a od 2010 do 2016 roku występował w Polskim Radiu Kraków w cyklicznej audycji „Podglądanie języka”. W tej roli bardzo wyraźnie zapisał się w mojej pamięci, gdyż często słucham w domu tej stacji radiowej, audycje te zaś nadawano w pewnym okresie o takiej godzinie, że towarzyszyły mi podczas śniadania. Dokładnie więc pamiętam ów

1 Między innymi artykuł odsłania rolę językoznawcy Andrzeja Gawrońskiego w opracowywaniu koncepcji Towarzystwa i jego statutu, z niewiadomych powodów przemilczaną w dostępnych dotąd publikacjach.

charakterystyczny dla profesora ironiczno-sarkastyczny ton, jakim się wypowiadał o różnych „ekscesach” językowych współczesnych Polaków. Audycja bowiem nie była typowo poradnikowa, były to krótkie odcinki, w których pewien wyraz, wyrażenie czy zwrot stawały się przedmiotem profesorskiego omówienia, komentarza². Forma prezentacji wynikała wprost z postawy autora wobec języka, o której tak mówił w jednej z radiowych rozmów: „Nie czuję się ekspertem. [...] jestem szeregowym językoznawcą. Czuję się jak człowiek, który coś pomyślał, coś poczytał, i kazali mu robić audycję o poprawności językowej”³. Swoją dystans wobec tradycyjnego poradnictwa językowego i piśmiennictwa poprawnościowego M. Skarżyński dał poznać wcześniej, gdy w obszernym artykule na łamach naszego czasopisma (Skarżyński 1999) krytykował skoncentrowanie się tych działań na tzw. lapsologii (czyli wytykaniu pojedynczych błędów zamiast prowadzenia systematycznej pedagogiki językowej, tłumaczenia podstaw określonych zaleceń ortoepicznych), powtarzanie bez refleksji dawniejszych ustaleń normatywnych, które stają się, jak pisał, „nierzeczywiste” wobec ich nagminnego nieprzestrzegania przez użytkowników polszczyzny, zaniedbywanie rozstrzygnięcia kwestii aktualnie nurtujących użytkowników na rzecz ciągłego omawiania tych już przebrzmiałych. Z tekstem owym bardzo stanowczo i w swoim stylu polemizował – w dopisku do niego – ówczesny redaktor naczelny „Języka Polskiego” Marian Kucała, można wszak dziś ocenić, że, po pierwsze, M. Skarżyński miał dużo racji, a zarzuty, jakie postawił, można by podtrzymać i dziś, po drugie, ów tekst stał się programem jego działalności pedagogicznojęzykowej, który starał się potem wprowadzać w życie, zwłaszcza we wspomnianych audycjach radiowych.

W nekrologach uczonych często spotyka się sformułowania w rodzaju: „jego (jej) śmierć to ogromna strata dla polskiego językoznawstwa (polskiej biologii, geografii, matematyki)”. W wypadku Mirosława Skarżyńskiego taka konstatacja jest szczególnie i arcyboleśnie prawdziwa. Pracy naukowej, archiwalnej, edytorskiej, redaktorskiej poświęcał niemal cały swój czas, uważając to za rzecz najważniejszą w życiu. Choroba zaatakowała go, kiedy był w pełni sił twórczych, z wielkimi planami przyszłych badań, nowych edycji i monografii. Już tego nie dopełni. Oby choć część wykonali inni, którym wyznaczył drogę.

Bibliografia

- Baudouin de Courtenay J. 2007: *Miejcie odwagę myślenia... Wybór pism publicystycznych z lat 1898–1927*, oprac. M. Skarżyński, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Czelakowska A., Skarżyński M. (oprac.) 2011: *Materiały do dziejów krakowskiego językoznawstwa. Listy Jana Niecisława Baudouina de Courtenay, Jana Łosia, Kazimierza Nitscha, Jana Michała Rozwadowskiego, Henryka Ułaszyina*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Skarżyński M. 1994: *Części mowy i ich kategorie w gramatykach polskich XIX i XX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

2 Znaczną liczbę tych audycji można odsłuchać w internetowym archiwum radiowym, pod adresem: <http://www.radio-krakow.pl/audycje/przed-hejnalem/podgladanie-jezyka> (dostęp: 4 września 2019).

3 Por. <http://www.radiokrakow.pl/rozmowy/prof-miroslaw-skarzynski-nie-czuje-sie-ekspertem-jestem-szeregowym-jezykoznawca> (dostęp: 4 września 2019).

- Skarżyński M. 1998: *Powstanie i rozwój polskiego słowotwórstwa opisowego*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- Skarżyński M. 1999: *Między tradycją a zdrowym rozsądkiem. Uwagi o naszym piśmiennictwie poprawnościowym*, „Język Polski” LXXIX, z. 1/2, s. 112–121 [z dopiskiem M. Kucali].
- Skarżyński M. 2000: *Liczebniki w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny (studium gniazd słowotwórczych)*, Historia Iagellonica, Kraków.
- Skarżyński M. 2001: *W kręgu gramatyk polskich XIX i XX w.*, Historia Iagellonica, Kraków.
- Skarżyński M. 2004: *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 4: *Gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przyimki, modulanty, onomatopeje, wykrzykniki*, Historia Iagellonica, Kraków.
- Skarżyński M. 2018: *Przyczynki do historii Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego*, „LingVaria” XIII, z. 1, s. 205–218 (doi: 10.12797/LV.13.2017.25.15).
- Skarżyński M. (red.) 2003: *Słowotwórstwo gniazdowe – historia, metoda, zastosowania*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Skarżyński M., Berendt M., Bondkowska M., Burkacka I., Jadacka H., Olejniczak M., Vogelgesang T. 2004: *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 3: *Gniazda odczasownikowe*, cz. 1: A–O, cz. 2: P–Ż, Historia Iagellonica, Kraków.
- Skarżyński M., Smoczyńska M. (oprac.) 2007: *Listy Jana Baudouina de Courtenay do Henryka Ułaszyna z lat 1898–1929*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Skarżyński M., Smółkowa T. (oprac.) 2018: *Materiały do dziejów polskiego językoznawstwa III. Korespondencja Kazimierza Nitscha i Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej 1925–1958*, cz. 1: 1925–1945, cz. 2: 1946–1958, Księgarnia Akademicka, Kraków.